

2. Калініна Т.В. Перші успіхи у малюванні / Т.В. Калініна. – К.: Шкільний світ, 2006. – 111с.
3. Коваль Я. Формування творчої активності молодшого школяра / Я. Коваль // Постмодера. – 2003. №5-6. – С. 8.
4. Концепція професійно-художньої освіти / Постанова президії АПН України. – К., 2000. – С. 76.
5. Савченко О.Я. Навчання і виховання учнів 1-4 класів / О.Я. Савченко. – К.: Початкова школа. - 2005. – 638 с.

The best way to pursue art education at school is to combine exciting, interesting teaching with science-based teaching principles. There is a teacher's drawing on the blackboard that becomes a wonderful method and tool for teaching students of the fine arts, because by their example, the teacher shows to the students the way of doing the work.

Key words: fine arts, pedagogical drawing, drawing of a teacher on a blackboard, illustration, outline, sketch.

УДК 378:37.011.3-051:502.1(045)

Сікора М.М.

студент I курсу, спеціальність 025 «Музичне мистецтво»,

ОС «Магістр»,

Мукачівський державний університет

Росул Т.І.

доцент кафедри педагогіки музичної освіти

і виконавського мистецтва,

Мукачівський державний університет

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ „ЕКОЛОГІЧНА СВІДОМІСТЬ” МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Розглянуто актуальну проблему пошуку та впровадження інноваційних форм і методів екологічного виховання та екологічної освіти у навчально-виховний процес медичного вищого навчального закладу (ВНЗ) з метою формування у студентів-медиків високого рівня екологічної свідомості та культури. Представлено досвід роботи екологічного загону Черкаської медичної академії із залучення студентів до еколого-просвітницької та природоохоронної діяльності, науково-дослідної роботи екологічного спрямування. Охарактеризовано ефективні методи і форми роботи

екологічного загону з поширення екологічних знань, представлено основні теми науково-дослідної роботи. Проаналізовано етапи формування екологічної свідомості та екологічної культури майбутніх медиків під час роботи в екологічному загоні – від поглиблення та систематизації екологічних знань до розвитку екологічного стилю мислення та екопозитивної поведінки. Зробимо висновок, що діяльність екологічного загону у медичному ВНЗ, дозволяє здійснювати підготовку майбутнього фахівця, який розуміє небезпеку складної екологічної ситуації для здоров'я людини, буде допомагати зменшити її негативний вплив на здоров'я пацієнтів, здійснюватиме пропаганду здорового способу життя, а також свідомого громадянина, що дбайливо ставиться до природних багатств, здійснює природоохоронну діяльність.

Ключові слова: екологічна свідомість; екологічна культура; екологічне виховання студентів-особистостей, процес формування, екологічні цінності.

Особливості людської діяльності породжують сучасну кризу у взаємовідносинах суспільства та природи і вони ж дають головні передумови для уникнення глобальної екологічної катастрофи. Людська діяльність має свідомий, доцільний характер і її особливості, в значній мірі, зумовлені специфічними рисами свідомості.

Екологічна свідомість як специфічна, самостійна форма суспільної свідомості виникла лише в ХХ ст. нашої ери як наслідок відображення загрози глобальної екологічної катастрофи та наростання кризових явищ у взаємовідносинах суспільства та природи в цілому. Вона зформувалась на основі пізнання як тих законів, що забезпечують цілісність природного середовища, так і тих, що повинні обумовлювати людську діяльність з метою збереження і покращання придатного для людського існування стану природи.

Над визначенням компонентів екологічної свідомості працював Н.Ж. Дагбаєва, О.В. Федюк, А.М. Кмець, А. Окопов, О. Чедимова, І. Кряж. Формуванням екологічної свідомості за наявності систематичної вигоди розглянуто працях Д.М. Кавтарадзе, А.А. Брудний, Ф. Зімбардо та М. Ляйппе.

Мета. Розгляд структурно-функціонального аналізу поняття «екологічна свідомість» майбутнього вчителя.

Екологізація свідомості неможлива лише шляхом впливу на будь-який її компонент, наприклад, шляхом засвоєння нових екологічних знань. Тому потрібно знати взаємозв'язки та особливості формування компонентів екологічної свідомості і впливати на всі її підструктури з метою формування цього феномену та його зміни як цілісного утворення. Дослідження його структури допоможе знайти ефективні шляхи екологічної освіти і виховання, більш дієво впливати на індивідуальну свідомість, постійно піднімати її рівень,

який повинен відповідати сучасному стану взаємодії суспільства та природи. Динамічний характер екологічної свідомості дозволяє дослідити процес її формування через аналіз функціонування елементів. Саме тому виникла необхідність детально зупинитися на структурі екологічної свідомості.

Дослідники екологічної свідомості по-різному визначають її структуру. Так, С.Д. Дерябо та В.А. Ясвін виділяють такі її компоненти: система екологічних уявлень, індивідуальне ставлення до природи та технології взаємодії з нею [6, с. 6].

До структури екологічної свідомості, на думку В.О. Скребця, входять атрибути соціального культурно-історичного досвіду, суб'єктивна приналежність та спрямованість на об'єкти і явища екологічної дійсності [15, с. 34]. Він розглядає досліджуване явище як „психологічний феномен”, теоретичною базою якого є суб'єктивний образ світу. До основних ознак екологічної свідомості автор відносить: соціальний характер, опосередкованість символікою, знаками, мовою, саморефлексію, внутрішній діалогізм, предметність, натуртрадиціонізм. У підходах цих дослідників, на нашу думку, містяться найбільш різнобічні характеристики компонентів досліджуваного явища.

Зазначаючи, що екологічній свідомості властиві всі ознаки свідомої діяльності людини, А.М. Львовчіна включає до її складу наступні компоненти:

- 1) когнітивний – психічне відображення природного, соціального, штучного та внутрішнього середовища;
- 2) емотивний – ставлення до цього середовища;
- 3) конативний (поведінковий) – саморефлексія та саморегуляція в оточуючому середовищі [13, с. 72].

На її думку, аналізуючи екологічну свідомість саме за допомогою цієї структури можна визначити, як людина сприймає оточуюче середовище, як ставиться до нього та як поводить себе у довкіллі.

Вивчаючи специфіку вищого, зрілого рівня екологічної свідомості і визначаючи його як відповідальність, Н.Ж. Дагбаєва виділяє у її структурі інтелектуальний, ціннісно-мотиваційний і поведінковий компоненти як єдність розуму, почуттів і дій [4, с. 36]. Вона розглядає цей феномен як результат інтеграції всіх психологічних функцій особистості: суб'єктивного сприйняття оточуючого світу, оцінки власних життєвих ресурсів та емоційного ставлення до природи.

Подібну структуру цього явища знаходимо у дослідженнях А.М. Кмець. Вона виокремлює пізнавально-раціональний, емоційно-чуттєвий і діяльнісноволевий компоненти. Саме ці структурні утворення і забезпечують

виконання відображувально-емоційної, комунікативної та орієнтувальної функції екологічної свідомості [11, с. 99].

Трьохкомпонентну структуру екологічної свідомості пропонує О.В. Федюк: формування екологічних знань, включення у склад свідомості певних переконань, формування вмінь охороняти природу [16].

Д.М. Кавтарадзе, А.А. Брудний виділяють такі складові частини досліджуваного явища: прецедентна свідомість – демонструє та реалізує принцип повторення факту; інтердективна – демонструє систему заборон і створює основну передумову діяльності; юстиціальна – виходить з потягу до справедливих дій [10, с. 25].

Пізнавально-концептуальний, ціннісно-психологічний та організаційнопрактичний компоненти вичленовує у складі екологічної свідомості В.П. Беркут. Він вважає, що варіанти їх функціональної взаємодії відрізняються пріоритетом одного з компонентів над іншим у конкретний історичний період [1, с. 134].

Глебов В.В., аналізуючи структуру досліджуваного явища суспільства, соціальної групи або особистості, виділяє три загальні, базові елемента: раціональний, емоційно-чуттєвий та поведінково-вольовий. Кожен з цих компонентів включає певну сукупність духовних явищ та утворень. Серед них автор виділяє стійкі структури, що являють собою своєрідне ядро екологічної свідомості, і більш рухомі, змінні духовні феномени [4, с. 36].

Коваленко О.П. вважає, що „екологічна свідомість включає уявлення про екологічну ситуацію, її ціннісне визначення та дії, які потрібно здійснити для досягнення необхідного екологічного стану. Тому її у змістовному плані характеризують три основні елементи: екологічні знання, оцінка екологічної ситуації та екологічна поведінка” [12, с. 120].

Симонова Т.І., досліджуючи цю проблему, зазначає, що включення поведінки до структури даного феномену неправомірне. Свою позицію вона пояснює тим, що для педагогіки важливий соціопрактичний зріз діяльності, тобто відношення, які відображаються свідомістю і які реалізуються не у поведінці, а в діяльності людини [14, с. 45].

Отже, підсумовуючи аналіз досліджень структури екологічної свідомості, потрібно відзначити певну різноплановість у поглядах щодо її компонентів. Проте можна стверджувати, що у всіх підходах присутні інтелектуальний, чуттєвий і діяльнісний компоненти, які, на нашу думку, і складають основу психологічної структури екологічної свідомості як цілісного утворення. Разом з тим, у більшості сучасних концепцій структури цього феномену недостатня увага приділяється таким його елементам, як потреби, інтереси, мотиви, установки, переконання і т. д., які ми об'єднуємо і визначаємо як компонент

спрямованості свідомості особистості. Цей компонент є важливим, бо саме він сприяє орієнтації екологічного світогляду та діяльності студентів. Тому ми вважаємо необхідним включити його у структуру екологічної свідомості.

Отже, з нашої точки зору, структура екологічної свідомості складається з таких компонентів: пізнавально-емоційний (відображувально-чуттєвий), інтелектуальний, компонент спрямованості та діяльнісно-поведінковий.

У розгляді та системному аналізі структури екологічної свідомості з'ясуємо особливості її компонентів, виділимо їх складові частини – елементи та розкриємо найбільш суттєві і загальні зв'язки між ними. Також відзначимо взаємозалежність і взаємовплив у їх формуванні, оскільки у вищій школі доводиться не стільки будувати, формувати екологічну свідомість, скільки її перебудовувати. Аналіз структури екологічної свідомості студентів дозволить здійснювати процес її формування ефективно та цілеспрямовано.

Пізнавально-емоційний компонент включає основні пізнавальні процеси (відчуття, сприйняття, пам'ять, мислення, уявлення), з допомогою яких студенти збагачують свої знання, а також емоційно-вольову сферу особистості. Відображення як певний етап руху свідомості та як її функція виражає відношення свідомості до об'єктивної дійсності, відношення, у якому свідомість ідеально відтворює реально існуючий об'єкт. Тобто у процесі пізнання дійсності людина створює такі форми мисленнєвої діяльності, які ідеально виражають предмети і явища суб'єктивної реальності з їх властивостями та закономірностями. У процесі адекватного відображення об'єкта ми маємо справу з пізнавальною діяльністю людини, що збагачує знаннями. Однак відображення дійсності у свідомості людини не вичерпується лише гносеологічною проблематикою, не зводиться тільки до знання, а включає в себе й оцінку (інтерпретацію) знань, тобто має і аксіологічний зміст. При цьому екологічна свідомість на етапі відображення дійсності у її розвинутому вигляді, також і як на всіх інших етапах, представлена як на рівні теорії (наука та ідеологія), так і на рівні буденної свідомості (емпіричне знання та суспільна психологія) [7, с. 29-30].

Відчуття, як відображення окремих якостей предметів навколишнього світу в мозку людини, є єдиним каналом проникнення інформації в її свідомість, першоджерелом знань про природне середовище.

Відчуття та сприймання формують у свідомості чуттєву картину світу. Найважливішою характеристикою екологічної особистості є суб'єктне сприйняття природних об'єктів, яке з позицій екологічної психопедагогіки найбільшою мірою складаються в процесі суб'єктивного ставлення до природи.

У межах педагогічної роботи з формування екологічної свідомості студентів важливо сформувати такі уявлення: про складність системи

внутрішніх взаємозв'язків у природі, про енергетичний обмін між техносферою та біосферою, про світ природи як духовну цінність, про взаємозв'язок природних умов і розвитку суспільства та інші. У цілому, формування системи екологічних уявлень дозволяє домогтися розуміння особистістю єдності людини та природи, що приводить до її психологічної включеності у світ природи. Через світосприйняття та світоуявлення відбувається процес формування екологічного мислення, яке тісно пов'язане зі свідомістю людини. Однак ці поняття не слід ототожнювати. Якщо екологічне мислення проявляється через уміння виконувати певну мисленнєву діяльність, то екологічна свідомість проявляється через операційно-практичну діяльність, тобто поведінку особистості у певних ситуаціях. Знаючи основні форми мислення, його операції та механізми, процес формування екологічної свідомості можна здійснювати ефективніше. У педагогічній роботі потрібно враховувати індивідуальні особливості мислення, розвивати схильності студентів до певного його виду згідно нахилів, типу нервової системи [2, с. 41-42].

На формування екологічної свідомості значний вплив здійснює емоційно-вольова сфера, яка включає емоції, переживання, почуття та настрої, що виникають у суб'єкта екологічної свідомості у зв'язку із сприйняттям та оцінкою природних, соціальних і духовних явищ, які мають екологічну значущість.

До цього елемента відносяться і ситуативні емоційно-чуттєві процеси та стани, які являють собою реакцію на постійно змінюване буття, а також такі стійкі утворення, як почуття екологічної відповідальності, обов'язку і т. д., які є внутрішньою основою саморегуляції екологічної діяльності суб'єкта. Саме екологічна відповідальність, на наш погляд, і є необхідною властивістю розвиненої активної екологічної свідомості. Вона характеризує усвідомлене дотримання людиною екологічних норм, цінностей і правил, які є конкретизацією коеволюційного принципу, що являє собою структуроутворюючу основу всієї екологічної свідомості.

Почуття як елемент цієї сфери являють собою специфічну форму відображення дійсності. Якщо призначення пізнавальної діяльності – це якомога адекватніше пізнання об'єкта, то, відображаючи світ у формі почуттів, людина оцінює його, виявляє особистісне ставлення до предметів і явищ дійсності. У процесі екологічної освіти і виховання потрібно звернути увагу на формування стійких позитивних екологічних почуттів, оскільки саме вони живлять мотиви, впливають на успішність діяльності. У процесі формування суб'єктного ставлення до природи у вищих навчальних закладах, як свідчать результати нашого дослідження, основний акцент ставиться на підвищенні

рівня розвитку пізнавального та діяльнісного компонентів. Недооцінка емоційної складової екологічної свідомості — це актуальна проблема, оскільки у юнацькому віці переважно виражене естетичне сприймання довкілля, ставлення до якого має об'єктивніший характер, ніж у підлітків.

Екологічні знання є важливим елементом цього компонента. Вони є результатом пізнавальної діяльності людини як реакція суб'єкта пізнання на довкілля. Варто наголосити, що поза знаннями немає свідомості. Усвідомити будьякий об'єкт — значить включити його в систему своїх знань і віднести до певного класу предметів і явищ.

Свідомість постає як знання про зовнішній та внутрішній світ, про самого себе. Однак свідомість не зводиться тільки до знання, не тотожна йому.

Головною відмінною рисою цього феномену є високий рівень абстракції та складності понять, що відображають загальні закономірності функціонування живих систем (екосистем) у просторі і часі. Система екологічного знання має яскраво виражений інтегративний характер, в ній спостерігається поєднання загальнобіологічних абстрактно-теоретичних понять з конкретними прикладними поняттями.

Важливим завданням екологічних знань є також розв'язання проблем у взаємовідносинах між людиною і природою та на основі установки пізнання привести у відповідність протиріччя, що виникли. Ураховуючи це, важливо спрямовувати процес екологічного виховання на формування в студентської молоді потреби пізнання світу. Важливо усвідомити, що тільки на основі пізнання природи можлива розумна діяльність, яка забезпечить гармонійний розвиток системи „суспільство — природа”. Реалізація установок пізнання сприятиме збагаченню екологічними знаннями, які в процесі соціально-екологічної діяльності доходять до рівня вмінь і навичок, можуть стати реальною основою формування переконань, гарантією розумного ставлення до природи [17, с. 29].

Отже, в умовах вищої школи потрібно не тільки озброїти студентів екологічними знаннями, але й сформувати активну громадянську екологічну позицію, екологічну свідомість, пробудити почуття власної відповідальності у вирішенні екологічних проблем.

Наступним структурним компонентом екологічної свідомості є спрямованість свідомості особистості. Цей компонент включає систему цінностей, ідеалів, установок, стереотипів, цілей і мотивів, що визначають загальну стратегію людської діяльності в цілому, а також окремі її види. Формування зазначеного компонента полягає у перетворенні суспільних відносин в елементи внутрішньої структури особистості (потреби, інтереси, мотиви, установки, ціннісні орієнтації і т.д.).

«Потреби, за висловом І.Д. Зверева та І.Т. Суравегіної, складають ядро особистості» [9, с. 11]. Адже формування стійкої установки на екологічно правильну поведінку можливе лише за наявності тієї чи іншої потреби як стимулу до дії. Потреби є активізуючим началом людської діяльності. Вони виявляються як потяг, емоції, спонукання, що стимулюють пошук можливостей їх досягнення.

Різноманітність потреб та інтересів особистості породжує безліч мотивів, що формують свідомість під впливом суспільних умов, цілеспрямованих виховних впливів, природних нахилів та здібностей. Мотивація, на наш погляд, це усвідомлена потреба людини в певних діях, де усвідомлення соціальної значущості мотиву, відповідність особистих інтересів суспільним розглядається як необхідний атрибут відповідальності.

Виділяють такі мотиви: - громадсько-патріотичні, ґрунтуються на бажанні примножувати багатства природи і пов'язані з почуттям відповідальності перед суспільством за охорону природи; - гуманістичні, які виражаються у прагненні проявити добро, співчуття у ставленні до живого, бажання захистити; - естетичні, що проявляються у потребі зберегти красу природного середовища; - науково-пізнавальні, пов'язані з розумінням складних зв'язків суспільства, людини та природи, бажанням пізнати закони останньої; - гігієнічні, які виходять із розуміння значення природи для здоров'я людини та бажання зберегти її оптимальні біофізичні та хімічні параметри; - економічні, засновані на визнанні природи як джерела ресурсів для розвитку виробничих сил суспільства, науково-технічного прогресу [9, с. 12].

Формування таких мотивів сприятиме усвідомленню студентами екологічного змісту діяльності, породить бажання її творчого виконання, примусить наповнювати діяльність новим змістом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беркут В.П. Феномен екологического сознания: социальнофилософский анализ: дис...докторара философ. наук: 09.00.11 / Беркут Виктор Петрович. – М., 2002. – 293 с.
2. Вайда Т.С. Формування екологічної культури студентів педвузів засобами туристсько-краєзнавчої діяльності: дис...канд. пед. наук: 13.00.01 / Вайда Тарас Степанович. – Херсон, 1998. – 226 с.
3. Глебов В.В. Формирование экологического сознания: философский анализ: дис. ... канд. философ. наук: 09.00.11 / Глебов Валерий Владимирович. – Брянск, 2002. – 194 с.
4. Дагбаева Н.Ж. Школа экологической ответственности / Н.Ж. Дагбаева. – Улан-Удэ : Издательство Бурятского госуниверситета, 2000. – 189 с.

5. Дерябо С.Д. Экологическая педагогика и психология / С.Д. Дерябо, В.А. Ясвин. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1996. – 480 с.
6. Дёмин М.В. Анализ структуры сознания / М.В. Дёмин. - М.: Изд. Моск. ун-та, 1980. – 37 с.
7. Зверев И.Д. Отношение школьников к природе / И.Д. Зверев, И.Т. Суравегина. – М. : Педагогика, 1988. – 129 с.
8. Кавтарадзе Д.Н. Основы экологического мировоззрения как задача народного образования / Д.Н. Кавтарадзе, А.А. Брудный // Вестник образования. – 1993. – № 7. – С. 2 – 40.
9. Кмець А.М. Екологічна свідомість майбутніх учителів: проблеми, зміст, типологія // А.М. Кмець // Вища освіта України. – 2001. – № 2. – С. 9 – 99.
10. Коваленко О.П. Педагогическая технология формирования экологосоциальной ответственности у студентов педагогического университета: дис...канд. пед. наук.: 13.00.08 / О.П. Коваленко. - Тольятти, 2002. - 258 с.
11. Львовичкіна А.М. Екологічна психологія / Львовичкіна А.М. – К. : Міленіум, 2003. – 122 с.
12. Матвійчук А.В. Екологічне знання та стиль мислення сучасної науки / Матвійчук А.В. – Рівне: Ліста-М, 2002. – 174 с.
13. Симонова Т.И. Формирование экологического сознания студентов педагогического университета небиологических специальностей: дис...канд. пед. наук.: 13.00.01 / Симонова Татьяна Ивановна. – Самара, 2000. – 218с.
14. Скребец В.А. Экологическая психология / В.А. Скребец. – К. : МАУП, 1998. – 142 с.
15. Титаренко А.И. Поступок и нравственная мотивация выбора / Титаренко И.Т. – М.: Просвещение, 1989. – 154 с.
16. Федюк О.В. Формирование экологического сознания будущего учителя / О.В. Федюк // Науковий вісник: зб. наук. праць. Південноукраїнський держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. – О., 2000. – Вип. 7 – 8. – С. 53–59.
17. Хилько М.І. Екологічна культура: стан та проблеми формування / Хилько М.І. – К.: Товариство “Знання України”, 1999. – 35 с.

The article considers the important problem of searching and introducing innovative forms and methods of ecological upbringing and environmental education in the educational process of the medical educational establishment. Education workers first face the negative impact of environmental problems on human health, therefore formation of high level of their environmental awareness and culture, ability to apply knowledge of medical ecology while performing their professional duties is an important condition for their qualitative vocational training. The aim of the article is to analyze the benefits of creating an environmental squad in the

medical educational establishment with a purpose to create a high level of the student's' environmental awareness, environmental culture and expositive behavior. Effective methods and forms of environmental squad's work in spreading ecological knowledge are characterized, the main topics of scientific research work are presented. Stages of forming ecological awareness and ecological culture of future doctors have been analyzed, while working in the environmental squad, from expanding and systematization of ecological knowledge to the development of ecological style of thinking and environmentally safe behavior. The results of the study led to the conclusion that activity of such structure as an ecological squad in the medical educational establishment provides improved ecological upbringing and environmental education and allows training of medical specialists, who understand the danger of a complicated ecological situation for human health, will promote healthy lifestyle, help reduce the negative impact of harmful factors on the health of patients, as well as a conscious citizen, which is a patriot of his country, take proper care of its natural resources, carries out environmental activities.

Key words: ecological awareness, ecological culture, ecological education of education students.

УДК 378:373.2.011.3-051(045)

Стенчук Д.В.

**студентка групи ДО-2м (з),
спеціальність 012 «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет**

Чекан О.І.

**кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти,
Мукачівський державний університет**

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ТЕОРІЇ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті проаналізовані теоретико-методичні засади готовності до професійно-педагогічної діяльності майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу. Окреслено якості мовлення адекватні вимогам щодо мовлення дітей дошкільного віку. Розглянуто сутність наукових понять.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>